

Oslo og Trondheim 30.9.2022

INNSPILL TIL KUNSTNERMELDINGEN

Norske Filmregissører og Norsk filmforbund takker for muligheten til å komme med innspill til arbeidet med kunstnermeldingen.

Norske Filmregissører (NFR) organiserer 360 profesjonelle regissører som arbeider innen alle sjangere og formater. NFR skal sikre og forbedre regissørenes kunstneriske, faglige, juridiske og økonomiske interesser.

Norsk filmforbund (NFF) har 1500 medlemmer og organiserer fagfolk i alle funksjoner fra regissører til assistenter innen tv-underholdning, tv-drama, spillefilm, dokumentarer og reklame. NFF inngår tariffavtaler og forvalter rettigheter på vegne av medlemmene basert på vedtektsfestet eksklusiv forvaltning av medlemmenes rettigheter gjennom F©R – Filmforbundets Organisasjon for Rettighetsforvaltning.

1. Hva kan gjøres for å legge til rette for flere kulturarbeidsplasser og kompetansemiljø over hele landet?

Hva er de største utfordringene for at flere kunstnere og kulturarbeidere skal kunne bo og virke utenfor de største byene? Hvilken rolle kan institusjonene spille for økt tilgang til kulturarbeidsplasser og kompetansemiljøer?

NFR og NFF er opptatt av at støtten til regionale filmsenter og filmfond økes. Regional filmpolitikk er en viktig del av å bygge bransjen og regionene kjenner sine filmskapere best. Skal vi greie å innfri ambisjonene om mangfold, originalitet og får fram historier som spiller hele landet og hele folket, må vi ha en helhetlig nasjonal filmpolitikk som gir grunnlag for kontinuitet og anstendige lønns- og arbeidsforhold i alle regioner. Med de begrensede midlene det regionale virkemiddelapparatet nå rår over er det ikke mulig å skape kontinuitet og bærekraft i mange av regionene, spesielt ikke på spillefilm og serier. Da får vi i stedet en situasjon «der hvor krybben er tom, bites hestene». Vi opplever nå at det blir splid og kniving

mellom filmsentrene og/eller de regionale filmfondene som en følge av rammene som tildeles det enkelte regionale filmsenter eller fond og en opplevelse av at de statlige tilskuddene ikke står i forhold til søkermengden i regionene.

Kunstnerpolitikken må ta inn over seg fakta, slik som søkermengde og befolkningsgrunnlag, som dokumenterer at dagens system og finansiering ikke skaper grunnlag for kontinuitet og bærekraft.

Filmsentrene skaper vitalitet, de er proaktive i forhold til unge, mangfold og representasjon, de finansierer kurs og seminarer, men de har ikke nok midler til å sikre en rimelig grad av tilskudd som står i forhold til den høye kvaliteten i søkermassen.

TILTAK:

- Det må utarbeides en opptrappingsplan for tilskudd til regionale filmsenter og filmfond.

Vi viser forøvrig til vårt hørings svar på evalueringen av regionale filmvirksomheter fra mars 2022.

2. Hva kan gjøres for at kunstnere får rimelig betaling for arbeid, oppdrag, bruk og visning av verk?

Hva er de største utfordringene for å oppnå rimelig betaling for arbeid, oppdrag, bruk og visning av verk? Hva oppleves som de største kompetanseutfordringene ved det å drive egne virksomheter?

Regissører og andre filmkunstnere er og har alltid vært gründere, entreprenører og drevet med innovasjon. Deres opprinnelige idéer, som senere blir til kortfilmer, spillefilmer, dokumentarer, TV-drama og animasjonsfilmer skaper verdier som kan utnyttes over lang tid og på tvers av flere fagfelt. Essensen i yrket består i å skape prosjekter som gir arbeid til filmarbeidere, produsenter, distributører, filmformidlere, kinoer, TV-stasjoner, strømmere og genererer inntekter og opplevelser for enda flere. Likevel, det er svært vanskelig å leve av å være regissør og bli værende i yrket. Hovedårsaken til dette er ofte at:

- Regissøren investerer en stor mengde ubetalt egentid og innsats som selvstendig næringsdrivende i søknadsprosesser, manuskripping og utviklingsfaser som går tapt/ikke kompenseres for. Dette gjelder også regissører som er lønnsinntakere, for som «første bevegelse» for et nytt prosjekt, må regissøren investere mye ubetalt egentid uavhengig av om vedkommende er selvstendig næringsdrivende eller midlertidig ansatt lønnsinntaker for å bidra til å få prosjektet «på bena». I store deler av utviklingsfasen er det ofte verken oppdragsgiver, arbeidsgiver eller tilskudd til denne delen av arbeidet. I andre felt er det en naturlig opplagt sak at større private aktører investerer i produktutvikling og forskning innen sitt fagfelt og forretningsområde. Dette finner sted i mindre skala i film- og tv-bransjen.

- Regissøren har sjelden inntekter fra tidligere verk i distribusjon som kunne ha bidratt til inntekter mens de er i nye utviklingsfaser, en sikker inntekt fra tidligere verk kunne bidratt til høyere levekår og kontinuitet. Derfor er det svært viktig å løfte frem og finne løsninger for eierskap og betaling for opphavsretten til filmkunstnerne som arbeider med nyskaping og originalt innhold. De fleste som arbeider med originalt innhold på filmfeltet, enten de er erfarne eller nyutdannede, lever fra prosjekt til prosjekt med lav finansiell kontinuitet, samt svakere sosiale rettigheter fordi de som regel er frilansere/midlertidig ansatte. Våre forslag til tiltak vil bidra til å løfte kunstneren som individ og gi kunstfeltet et kollektivt løft som igjen generer næring, stimulerer kunstnerisk utvikling, nyskaping, originalitet – samtidig som det bedrer levekår for filmkunstneren.

Vi ønsker å minne om at film- og tv-bransjen er både en kommersiell industri og et kunstfelt. Industrien sysselsetter mange og produserer nye formater, generer opsjoner på eksisterende verk og også originalt innhold innen underholdning, dokumentar og fiksjon. En god del innen det mer kommersielle segmentet av feltet tjener godt og har kontinuitet i arbeidskarrieren, selv om mange også her er frilansere/midlertidig ansatte. En god del klarer å kombinere arbeid innen ovennevnte felt med et kunstnerisk virke, men de fleste som arbeider med originalt innhold på filmfeltet lever fra prosjekt til prosjekt. Vi mener at **kunstner**meldingen tilsier i navnet at det er «individene», kunstnerne og førstebevegerne og ikke industrien meldingen skal omtale, og dette bør komme tydelig frem i meldingen. Økt innovasjon og større kontinuitet for både filmkunstnere og dokumentarfilmskapere vil gavne og kontinuerlig fornye «industrien».

STATENS KUNSTNERSTIPENDER MÅ ØKES OG OPPFYLLE EN MER LIKESTILT TILDELINGSPROSENT FOR ALLE FELT

Kunstnerstipendene er det instrumentet som best kan sikre den frie kunstneren uansett sosial bakgrunn, noe som er avgjørende for utviklingen av demokratiet, sikre ytringsfriheten, stimulerer muligheten til nyskaping og legge til rette for mangfold, jf. Kulturmeldingen. I vurderingen av søkere er det da viktig å ha mangfold som ett av flere parametere.

Stipendene fremmer dessuten eksistensen av frie felt, nyskaping og kunstuttrykk som danner et alternativ til det etablerte, utenfor de store mer kommersielle produksjonsselskapene. Vi trenger begge deler for å ivareta et mangfold.

Stipender er en treffsikker finansieringsordning som har direkte effekt på filmskaperens økonomi, gir frihet og trygghet. Prosjekter utvikles og kommer i posisjon slik at de kan realiseres. Filmkunstnere genererer arbeidsplasser og inntekter for andre når de får konsentrere seg om kunsten sin.

FILMALLIANSEN

For å tilrettelegge for en bærekraftig kunstnerkarriere ønsker NFR og NFF at det opprettes en filmallianse etter modellen til SKUDA (Skuespiller- og danseralliansen), som har

skuespillere og dansere ansatt. Det vil gi fast tilhørighet, kolleger og inntekt i periodene mellom midlertidige prosjektansettelser.

Filmskaperne og filmarbeidere har på lik linje med dansere og skuespillere en frilanstilværelse/midlertidig ansettelse fra prosjekt til prosjekt som varierer fra store produksjoner med arbeid i flere måneder, til arbeidsløshet/ulønnet/ikke betalt utvikling i lang tid frem til neste produksjon.

På grunn av sin kunstneriske kraft og arbeidsvilje, genererer de ideer og arbeider med sine prosjekter uavhengig av finansiering og som regel mens de er arbeidsledige/uten inntekt.

Det mangler et samlingspunkt for disse kreftene, både fysisk i form av lokaler/prøverom, men også kreativt for å skape et sosialt og skapende rom. Vi mener det ville være svært meningsfylt å opprette en filmskaperallianse hvor disse produktive periodene blir satt i system og utnyttet til det beste for bransjen og samfunnet. Vi er sikre på at regissører, fotografer, klippere kunne sysselsatt hverandre raskt i en slik allianse og at alliansen hadde bidratt til at utviklingsfaser og innovasjonsprosessene ble mer effektive ved å skape synergier mellom filmkunstnere.

Alliansen vil ta ansvar for relevant kompetanseheving, workshops, mentoringprogram og andre faglige aktiviteter. Målet vil være at ordningen både verner om det skapende mennesket, og legger til rette for utforskning og samarbeid som kan føre til at filmindustrien blir mer nyskapende. Dette vil samtidig forbedre kompetanse og kontinuitet slik at færre forlater bransjen. Utfyllende informasjon om konkret innretning på en Filmallianse ble sendt til Kultur- og likestillingsdepartementet 1. mars 2022 som søknad om å komme på statsbudsjettet.

OPPHAVSRETT

Det er viktig å synliggjøre og gi økt tyngde til inntektsstrømmene som en filmskaper kan og bør ha, som er annerledes fra andre næringsfelt i samfunnet. Fordi en filmskapers virksomhet faller inn under åndsverksloven har de rett på:

- Lønn for sitt arbeid
- Rimelig vederlag for utnyttelsen av åndsverket i form av både royalties/andel avkastning hvis deres film har suksess, på lik linje med andre «investorer» og kollektive opphavsrettsvederlag for tilgjengeliggjøring av verket på ulike plattformer som TV, strømming etc. (gjennom Norwaco, F©R o.l.)

Dessverre er det stadig stort press på å slå sammen disse tre pengestrømmene, og filmkunstnerne opplever veldig ofte krav om at de må akseptere såkalt «buy out» kontrakter som gjør at en filmskapers rettigheter erverves for «evig og alltid» gjennom en engangssum som er lønn de gjør for sin skapende innsats. Vi mener at dette er svært uheldig og et klart brudd mot de nye bestemmelsene i den nye Åndsverkloven og også i den lovteksten som EU- parlamentet vedtok for Opphavsrettsdirektivet høsten 2018. Tyskland har hatt lovregler

om ufravikelig rett til «rimelig vederlag» siden 2002. En sentral rettsavgjørelse¹ slår også fast at det er umulig å beregne en rimelig engangssum for et åndsverks verdi i hele vernetiden når avtale mellom filmskaper og produsent/kringkaster/strømmeplattform inngås ved starten av produksjonen. Det er jo ingen som på dette tidspunktet kan kjenne til alle aspekter av den kommersielle utnyttelsen. EU-parlamentet vedtok derfor, for nettopp å forebygge «buy out» at vederlaget skal være proporsjonalt med utnyttelsen av verket. Skaperen skal ha en rimelig andel av alle inntektsstrømmer og verdi åndsverket genererer.

Det ville vært uhørt i bokbransjen dersom forfatteren ikke fikk inntekter for boksalg og at forfatterens personlige inntekt ikke skulle øke parallelt med bokens suksess. Dette er etablert praksis i bokbransjen gjennom mer enn 100 år, derfor fungerer det og derfor respekteres det.

I filmbransjen derimot er denne type løsning under sterkt press og ansees som et mer komplekst område fordi det er flere rettighetshavere i et filmverk. Derfor har vi kollektive løsninger som vi mener må styrkes og respekteres for å unngå at individuelle rettighetshaver presses til å overdra rettigheter som mediehus/strømmetjester ikke har krav på eller behov for. Opphavsrett kan ikke og skal ikke være gratis.

TILTAK:

- Kunstnermeldingen bør være helt tydelig overfor produsenter, mediehus, distributører og strømmetjenester om at urimelig avtalepraksis og påtvingen rettighetsoverdragelse er lovstridig og at kollektiv rettighetsklarering skal respekteres.

3. Hva kan gjøres for å bedre kunstneres tilgang til sosiale rettigheter?

Hva er de største utfordringene når det gjelder sosiale ordninger, inntektssikring og forsikring for frilansere og selvstendig næringsdrivende? Hva er den største utfordringen når det gjelder pensjonsopptjening og -sparing? Hva oppleves som de største hindrene for etablering og ansettelse i eget aksjeselskap?

Kunstnere skal ikke måtte velge mellom opphavsrettigheter og sosiale rettigheter. Kunstnerøkonomien skal og må bestå av begge deler. Både trygd- og pensjongivende lønnsinntekt for utført arbeid og vederlag for åndsverk man har skapt.

Under revisjonen av åndsverkloven i 2018 ble arbeidsgiversidens forslag om å innføre en arbeidsgiverregel med overdragelse av opphavsretten ettertrykkelig avvist av Stortinget. Dette utfordres likevel stadig idag. Kunstnermeldingen må derfor slå tydelig fast at kunstnere har krav på begge deler og at tilknytningsform på arbeidsforholdet ikke skal påvirke

1

<http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=2009&Sort=3&Seite=3&nr=49796&pos=103&anz=2584>

(ene)rettigheter til åndsverk. EUs DSM direktiv krever at det betales rimelig vederlag for utnyttelse av åndsverk.

Kunstnerne krever ikke **bedre** rettigheter enn andre, men **like** rettigheter. Får å få til dette i praksis kan det være nødvendig med særordninger som tar høyde for de spesielle utfordringer kunstneryrket byr på.

For selv med en betydelig grad av offentlig tilskudd, er det kunstnerne selv som i størst grad subsidierer sitt eget virke gjennom lange perioder med ikke-betalt eller underbetalt arbeidstid. De står ikke utenfor yrkeslivet, men deres "egenfinansierte" arbeid gir ikke uttelling på sykepenger, dagpenger eller pensjonssparing.

For filmskapere er det ugreit at Norsk filminstitutt krever at enkeltpersoner oppretter foretak for å motta idéstipend som næringsinntekt. Stipender bør utbetales som trygd- og pensjonsgivende lønnsinntekt. Dette kravet er også en snubletråd dersom man i perioder mottar dagpenger fra NAV, som kun kan godkjenne inntil 12 måneder med dagpenger mens man starter næringsvirksomhet som skal være egnet til å leve av. Et stipend i utviklingsfasen er selvsagt ingen garanti for at dette vil føre til stabil inntekt videre.

NFR og NFF slutter seg forøvrig til Kunstnernetverkets anbefalinger på dette området og viser til deres innspill.

4. Hvordan sikre kunstnerisk frihet og ytringsfrihet?

Hvordan oppleves vilkårene for kunstnerisk frihet og ytringsfrihet?

I en rapport fra FNs spesialrapportør for kulturelle rettigheter Farida Shaheed (fra 2013)² påpeker hun at kunstnere opplever en «markedssensur», som særlig oppstår når kulturnæringer er markedsorienterte, offentlig finansiering er under press og alternativ distribusjon er minimal.

Selv om det er viktig at produsenter og distributører står fritt til å velge hva de skal støtte eller promotere, er det behov for å sikre at kunstnere som ikke passer inn i kommersielle markedsstrategier, fortsatt kan slippe til med sin stemme.

De negative konsekvensene for kunstnerisk frihet som følger av den økende vektlegging av privat finansiering og sponing bør derfor oppveies av at det offentlige i noen tilfeller kan fullfinansiere prosjekter. Staten bør være en garantist for at kunst og kunstnere ikke bare blir annonsører for kommersielle interesser.

Spesialrapportøren bemerker videre at følgende er av særlig bekymring: (a) konsolidering av selskaper innenfor alle grener av kulturell produksjon, som ofte resulterer i de facto monopolistisk kontroll; og (b) inkorporering av media-, kunst- og underholdningsselskaper i vertikalt integrerte strukturer. Hele produksjonkjeder av kunst, spesielt innen musikk og film,

² <https://digitallibrary.un.org/record/755488>

er kontrollert fra utvikling til distribusjon av samme konsern. Dette har også en innvirkning på kunstnerisk frihet og på publikums tilgang til et mangfold av kunstneriske uttrykk.

I et ytringsfrihetsperspektiv kan dette også gi grunn til å frykte et redusert rom for eksperimentell, kritisk, og provoserende kunst.

Kunstnernes autonomi kan bare garanteres gjennom et mangfold av finansieringskilder og en god balanse mellom offentlig tilskudd og privat sponing/filantropi, som på ulik vis kan åpne rom for kunstnerisk nyskapning.

En måte å kneble kunstnere på er å hindre deres muligheter til å leve av sitt kunstneriske virke som profesjonelle. I henhold til artikkel 27.2 i menneskerettighetserklæringen har alle individer rett til beskyttelse av de åndelige og materielle interesser som er et resultat av ethvert vitenskapelig, litterært eller kunstnerisk verk som hen har skapt.

En trussel mot ytringsfriheten som er spesielt aktuell for dokumentarfilmskapere er når disse filmer aktivister, politiske dissidenter, er maktkritiske eller utfordrer kommersielle interesser og pengemakt. Arrestasjon eller rettsforfølgelse - i økende grad i form av såkalt SLAPP - Strategic Lawsuits Against Public Participation - kan medfører lange og kostbare rettsprosesser. Individuelle kunstnere mangler som regel støtteapparat og økonomiske ressurser til å håndtere temaer som innebærer en slik risiko. Dette kan igjen føre til selvsensur.

Som et ledd i å bekjempe dette blir det viktig å implementere EUs foreslåtte direktiv (COM/2022/177 final)³ og anbefaling (Commission Recommendation (EU) 2022/758 of 27 April 2022)⁴ i norsk rett.

NFR og NFF slutter seg forøvrig til Kunstnernetverkets anbefalinger på dette området og viser til deres innspill.

5. Hvordan sikre at kunstnerbefolkningen gjenspeiler vårt mangfoldige samfunn?

Hvordan oppleves mangfoldet i kunstnerbefolkningen i dag? Hvordan sikre at kunsten er relevant og representativ for alle?

NORSK FILMINSTITUTT (NFI) MÅ TILRETTELEGGE FOR NYE SAMARBEIDSSTRUKTURER

NFI fungerer godt for svært mange aktører i filmbransjen, men det er samtidig tydelige signaler i bransjen at mange filmskapere og produsenter opplever at NFIs strukturer ikke ivaretar vitalitet, nyskapning, mangfold, variasjon eller alternative samarbeidskonstellasjoner.

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022PC0177>

⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022H0758>

Spesielt unge vitale selskaper og mindre dokumentarselskaper (grundere/entreprenører) møter en vegg av retningslinjer, og regissører kan oppleve at produsentene blir «gatekeepers» siden man må ha produsent for å søke om støtte (slik er det ikke hos Kulturrådet, der kunstneren selv er søker).

De aller fleste regissører ønsker å samarbeide med produsenter og mange har gode, langvarige samarbeidsforhold, men de regissørene eller prosjektene som ikke passer inn i tradisjonelle samarbeidsformer eller etablerte produksjonsselskap mister veldig ofte tilgang til NFIs produksjonsmidler. Dette er svært uheldig både for mangfold og likestilling i filmbransjen. Retningslinjene må myknes opp og nye samarbeidsmodeller må aksepteres.

TILTAK:

- Tillate at regissører hyrer produsent og søker selv, både utviklings- og produksjonstilskudd.
- Innføre en type basisfinansiering for yngre eller mindre selskap. Disse når ofte ikke opp i de ordinære tilskuddsordningene da den knallharde konkurransen resulterer i at midlene stort sett går til etablerte produksjonsselskap. Konsulentordningen kan i praksis utestenge de mindre selskapene selv om de er et aksjeselskap fordi de ikke har nok erfaring, tidligere kunstnerisk suksess, likviditet osv. (track record).
- Antall Idéfordyningsstipender bør økes og utbetales som lønnsinntekt (ikke næringsinntekt slik forskrift krever i dag). Disse stipendene tildeles direkte til regissører og serieskapere, som får kr. 250 000, til å forske og utvikle nye prosjekter i den samarbeidsformen de selv ønsker. NFI bør prioritere dette høyere i sitt budsjett slik at stipendene økes og noen av disse da forbeholdes underrepresenterte grupper, i tråd med NFIs handlingsplan for mangfold.
- For alle stipendene bør det forøvrig stilles krav til at de tildeles 50/50 m.h.t. kjønn og representere bredde i alder, funksjonsnedsettelse, kjønnsidentitet, seksuell identitet, nasjonale minoriteter, og etnisitet.

6. Hvordan bidra til økt internasjonalt samarbeid?

Hvor viktig er internasjonale oppdrag og samarbeid for den kunstneriske virksomheten? Hva oppleves som de største utfordringene med å samarbeide med kunstnere og institusjoner i utlandet?

Film- og tv-bransjen er helt avhengig av internasjonalt samarbeid for å finansiere og distribuere norske audiovisuelle produksjoner. At norske finansieringskilder ikke er tilstrekkelig har sågar ført til en “hjerneflukt” av talenter, særlig regissører, som i økende grad jobber med internasjonale produksjoner, men som også ønsker å realisere norske prosjekter. Det er flott at norske talenter holder et så høyt nivå at de kan “eksporteres”, men det er samtidig et tap for norsk film og TV dersom de ikke i perioder kan drive et vekselbruk der ute og hjemme.

NFI og de regionale filmsentrene gjør en forholdsvis god jobb med å tilrettelegge for internasjonalt samarbeid, og vi oppfordrer institusjonene til å fortsette dette arbeidet. På enkelte områder har NFI valgt å bygge ned sin internasjonale kompetanse og bistand til filmskapere for å øke internasjonalt samarbeid og nettverk. Dette stiller vi oss kritiske til. Det offentlige virkemiddelapparatet har mer ressurser enn enkeltkunstnere til å jobbe systematisk på dette feltet.

NFR og NFF slutter seg forøvrig til Kunstnernettverkets anbefalinger på dette området og viser til deres innspill.

Ingenting tyder på at publikums etterspørsel etter film- og tv-produksjoner på mange ulike arenaer og plattformer vil avta. Film er en av våre sterkeste kulturelle uttrykk og potensialet til å utnytte dens kraft og muligheter er enormt stor, men det trengs en visjonær og målrettet kunstnerpolitikk. Det trengs også forutsigbarhet og trygghet for at rettigheter og inntekter fra norske produksjoner forblir hos norske rettighetshavere og reinvesteres i nasjonal produksjon, noe den forestående implementeringen av EUs AMT-direktiv i norsk rett må sikre.

Vennlig hilsen,

Elisabeth O. Sjaastad
Forbundsleder
Norsk filmforbund

Igor Devold
Forbundsleder
Norske Filmregissører